

Γιατί μια νέα καπιταλιστική κρίση είναι αναπόφευκτη;

Γράφει ο ΟΡΕΣΤΗΣ ΛΑΓΟΥΒΑΡΔΟΣ-ΚΟΤΡΩΝΗΣ*

Μήνα με το μήνα, οι μέρες της καπιταλιστικής κρίσης του 2008 μοιάζουν να βρίσκονται ολοένα και πιο κοντά. Μια αλληλουχία φαινομενικά επιμέρους αλλά ουσιαστικά αλληλοσυνδεόμενων κρίσεων –υγειονομική, περιβαλλοντική, γεωπολιτική– φαίνεται πλέον να βρίσκουν την κορύφωσή τους στο κομμάτι της οικονομίας με αφορμή τον πόλεμο στην Ουκρανία.

Κάποιος θα μπορούσε να πει –επικαλούμενος το Μαρξ– ότι η ιστορία επαναλαμβάνεται, αυτή τη φορά, σα φάρσα. Η έκφραση εμπεριέχει διαχρονικά μια μεγάλη αλήθεια. Αυτή είναι ότι ο ολοκληρωτικός καπιταλισμός, των πολυεθνικών και πολυκλαδικών μονοπωλίων, αδυνατεί να κερδοφορεί διαρκώς με αυξητικές τάσεις οδηγώντας το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα σε συστηματικές κρίσεις. Στο πλαίσιο αυτό, οι επιμέρους αλλά και συνολικές καπιταλιστικές κρίσεις αποτελούν (α) διέξοδο παρά αποτέλεσμα της αδυναμίας του κεφαλαίου να κερδοφορεί.

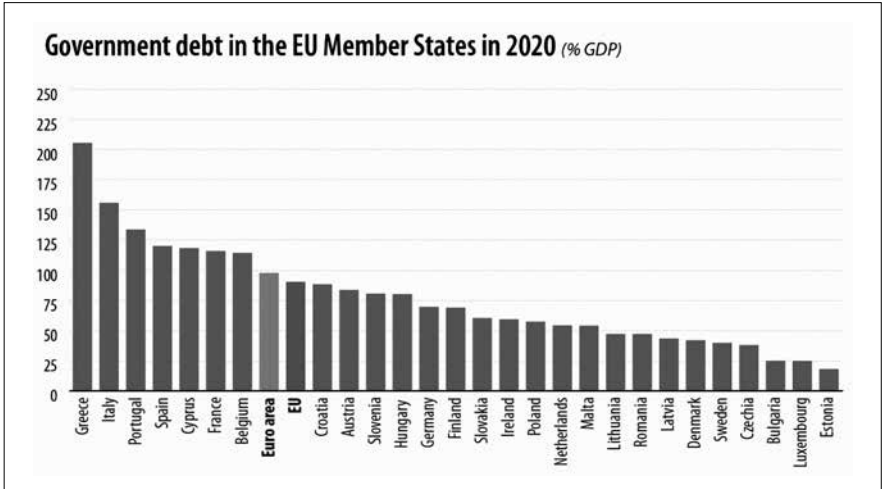
Επιστρέφοντας ωστόσο στον Μαρξ, θα ήταν νομίζω πιο ακριβές να εστιάσει κανείς στο κομμάτι της «τραγωδίας» παρά της φάρσας υπό το πρίσμα της (νέας) μεγάλης καπιταλιστικής κρίσης που φαίνεται στον ορίζοντα. Πιο συγκεκριμένα, ποιοι παράγοντες την καθιστούν αναπόφευκτη και τι θα σημαίνει για την οικο-

νομική πολιτική των χωρών της Ευρώπης όπως επίσης για την εργατική τάξη από το Βορρά μέχρι το Νότο.

Κάνοντας μια αφαίρεση από την πραγματική αιτία της διαφανιζόμενης κρίσης, οι οικονομικοί δείκτες που την καθιστούν αναπόφευκτη είναι οι εξής τρεις: Χρέος, πληθωρισμός και άνοδος επιτοκίων.

Το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ εξαρτάται από δύο παράγοντες: το μέγεθος του χρέους και το ύψος του ΑΕΠ σε απόλυτους αριθμούς. Όσον αφορά το κομμάτι του δημοσίου χρέους, η υγειονομική κρίση του κορονοϊού οδήγησε σε συρρίκνωση των οικονομιών της Ευρώπης και σε ταυτόχρονη αύξηση του χρέους για την στήριξη των οικονομιών το 2020 και το 2021. Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, στη ζώνη του Ευρώ το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκε από 83.9% (2019) σε 98.0% (2020). Οι αντίστοιχοι δείκτες για την ΕΕ είναι 77.5% και 90.7% αντίστοιχα. Οι χώρες του Νότου, με πρώτη την Ελλάδα (205.6%) και δεύτερη την Ιταλία (155.8%) δείχνουν το μέγεθος του προβλήματος αναφορικά με το ύψος του χρέους στην Ευρώπη το 2020.¹

Οι αρχικές εκτιμήσεις που υποστήριζαν ότι η συγκεκριμένη αύξηση δεν είναι προβληματική δεδομένων των χαμηλών επιτοκίων (που καθιστούν το δανεισμό πιο φθινό και την αναχρηματοδότηση του

χρέους εύκολη) και της αναμενόμενης σημαντικής ανάπτυξης των ευρωπαϊκών οικονομιών μετά το τέλος της υγειονομικής κρίσης αποδείχτηκαν φρούδες.

Η ραγδαία άνοδος του πληθωρισμού κατά τη διάρκεια του 2022 (αποτέλεσμα εν μέρει της έκρηξης των ανισοτήτων και ανισορροπιών μεταξύ τομέων και κλάδων της παραγωγής που διαταράσσουν τις παγκόσμιες εφοδιαστικές αλυσίδες όπως και της ραγδαίας ανόδου της τιμής του φυσικού αερίου και του πετρελαίου) οδήγησε τις κεντρικές τράπεζες ανά τον κόσμο να αυξήσουν τα βασικά επιτόκια με στόχο την περιστολή της ζήτησης και εν τέλει του πληθωρισμού. Ένα από τα κύρια αποτελέσματα αυτής της κίνησης των κεντρικών τραπεζών ήταν και η άνοδος των επιτοκίων δανεισμού. Ως παράδειγμα, η Ιταλία, από εκεί που το 2021 είχε φτάσει να δανείζεται με επιτόκια 0.1%, είδε το κόστος δανεισμού της να εκτοξεύεται στο 3.46%.²

Σε ένα δεύτερο επίπεδο, στην πλέον πρόσφατη μελέτη του το ΔΝΤ εκτιμά ότι ο πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης της Ευρωζώνης θα μειωθεί από 5.2% το 2021, σε 3.1% το 2022 και 0.5% το 2023. Οι εκτιμήσεις είναι ακόμα πιο δυσοίωνες για την Ιταλία και τη Γερμανία στις οποί-

ες προβλέπεται συρρίκνωση του ΑΕΠ το 2023.³

Τι σημαίνουν όλα αυτά; Το τρίπτυχο αύξησης του χρέους σε απόλυτους αριθμούς, άνοδος του κόστους δανεισμού και πτώσης του ΑΕΠ σημαίνει ότι οι χώρες της ΕΕ βρίσκονται ξανά στο κατώφλι της κρίσης χρέους. Αυτό γιατί ο δανεισμός γίνεται πιο ακριβός, επί ενός διογκωμένου ποσού τη στιγμή που η πραγματική οικονομία συρρικνώνεται. Για μία ακόμη φορά, οι εκτιμήσεις για δυναμική επιστροφή στην ανάπτυξη και την οικονομική «ευημερία», δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα που βιώνει η εργατική τάξη σήμερα.

Το καλοκαίρι του 2022, η Σρι Λάνκα ήταν η πρώτη χώρα που αναγκάστηκε να κηρύξει στάση πληρωμών στους πιστωτές της εξαιτίας των παραγόντων που αναφέρθηκαν προηγουμένως.⁴ Η κατάσταση στο Λίβανο και τη Ζάμπια είναι εξίσου ανησυχητική. Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί ότι ούτε οι ηγεμονικές καπιταλιστικές χώρες φαίνεται πως ξεφεύγουν πλέον από το δόκανο της «ανησυχίας» των καπιταλιστικών αγορών. Παράδειγμα, στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι φόβοι των αγορών για κλιμάκωση του δανεισμού

2. Source: Reuters and Financial Times.

3. Source: IMF.

4. Source: LSE.

της χώρας οδήγησαν σε παραίτηση την κυβέρνηση της Λιζ Τρας τον Οκτώβριο.

Ολοένα και περισσότεροι οικονομολόγοι και αναλυτές έχουν αρχίσει να μιλούν για την πιθανότητα μια κρίσης ήδη από την αρχή του 2023. Ωστόσο, φαίνεται ότι η κρίση χρέους αποτελεί τον ελέφαντα στο δωμάτιο για τον οποίο λίγοι θέλουν να μιλούν. Τα σημάδια είναι όμως εδώ!

Οι φωνές που μιλούν για την ανάγκη λιτότητας είναι ακόμα λίγες. Ωστόσο είναι εμφανές πως σύντομα θα αρχίσουν να πυκνώνουν. Αυτό θα γίνεται όλο και πιο έντονο όσο γίνεται πιο φανερό το γεγονός ότι τα κρατικά προγράμματα στήριξης κατά τη διάρκεια και μετά το τέλος της υγειονομικής κρίσης είχαν χαμηλό πολλαπλασιαστή και εν τέλει δεν είχαν απτά οικονομικά αποτελέσματα. Στα μάτια τους, αυτό θα είναι το σημάδι για αλλαγή πλεύσης με κατεύθυνση την λιτότητα 2.ο.

Γενικά, αυτό το οποίο η κυρίαρχη σχολή οικονομικής σκέψης αρνείται να αντιληφθεί είναι ότι η αδυναμία του καπιταλισμού να αναπαραχθεί αυξάνοντας την παραγωγικότητα της εργασίας είναι η εγγενής αιτία της κρίσης. Αυτή, τελευταία, όμως φαίνεται σαν αποτέλεσμα της οικονομικής συγκυρίας που αποτελεί απλό επιταχυντή των οικονομικών εξελίξεων.

Πώς μεταφράζονται όλα τα παραπάνω για την καθημερινότητα της εργατικής τάξης και της νεολαίας που αγωνιά για το μέλλον της; Πρώτα, η αύξηση του κόστους κρατικού δανεισμού θα οδηγήσει σε αυξημένα ελλείμματα και αργά ή γρήγορα σε ένα νέο κύκλο λιτότητας (όπως και αν αυτός ονομαστεί). Στο επίπεδο του ιδιωτικού χρέους, ήδη, η άνοδος των επιτοκίων επηρεάζει επιχειρήσεις και εργαζομένους. Η αύξηση των επιτοκίων οδηγεί σε αυξημένο κόστους δανεισμού για όσους έχουν στεγαστικό δάνειο και θα οδηγήσει (με νέους όρους) λαϊκές κατοικίες στα χέρια των τραπεζών και των funds για χρέη ακόμα και λίγων χιλιάδων ευρώ. Μην ξεχνάμε άλλωστε πως με ευθύνη της ΝΔ και του ΣΥΡΙΖΑ ή όποια νομοθετική προστασία της λαϊκής κατοικίας υπήρχε το 2010, αποτελεί σήμερα παρελθόν. Ίδια θα είναι και τα αποτελέ-

ματα για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις που θα αναγκαστούν είτε να βάλουν λουκέτο είτε να μειώσουν το προσωπικό ως αποτέλεσμα της μείωσης του διαθέσιμου εισοδήματος των καταναλωτών.

Τέλος, δεν πρέπει να αμελούμε και το αποτέλεσμα που θα έχει μια νέα ενδεχόμενη κρίση χρέους στις όποιες αναιμικές προσπάθειες της Ευρώπης να αντιμετωπίσει τα αποτελέσματα της κλιματικής αλλαγής. Ήδη πολλές χώρες της Ευρώπης (μεταξύ των οποίων η Ελλάδα και η Γερμανία) έχουν μεταθέσει για το μέλλον τους στόχους απολιγνιτοποίησης. Επίσης, δεδομένης της δημοσιονομικής προσαρμογής, οι επενδύσεις σε εναλλακτικές τεχνολογίες θα μειωθούν με σημαντικές επιπτώσεις για το περιβάλλον.

Δεν πρέπει να είμαστε αφελείς. Η πυροδότηση των κρίσεων, ο τρόπος εκδήλωσής τους και η «απάντηση» σε αυτές, ποικίλουν. Ωστόσο, ο πυρήνας των αιτιών τους πάντα βρίσκεται στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής και στην υπαγωγή των πάντων στην ανάγκη κερδοφορίας. Σε τακτικό επίπεδο ο αγώνας για τη διαγραφή χρεών τόσο σε ιδιωτικό όσο και σε δημόσιο επίπεδο είναι αναγκαίος. Είναι σίγουρο πως μια χώρα που χρωστά σήμερα 194.5% του ΑΕΠ στους δανειστές της, δεν έχει τίποτα να χάσει παρά μόνο τις αλυσίδες που τη δένουν με το παγκόσμιο χρηματιστικό κεφάλαιο. **T**